

Т.А. Щєблїкїна

ШЛЯХИ ОТРИМАННЯ ІНФОРМАЦІЇ ПРО НАВЧАЛЬНІ ДОСЯГНЕННЯ МАЙБУТНІХ УЧИТЕЛІВ ГУМАНІТАРНИХ ДИСЦИПЛІН У ПРОЦЕСІ МОНІТОРИНГУ

У статті визначено, що моніторинг навчальних досягнень майбутніх учителів представляє собою процес безперервного науково обґрунтованого відстеження результатів їхньої навчальної діяльності, що проявляються у формі знань, умінь, якостей і компетентностей, системи емоційно-ціннісних ставлень та досвіду творчої діяльності, котрі забезпечують професійно-особистісне становлення кожного студента. Важливим складником цього процесу є отримання потрібної інформації про стан його навчальних досягнень. У публікації під інформацією про навчальні досягнення майбутніх учителів гуманітарних дисциплін розуміються нові повідомлення (відомості, дані) про цей об'єкт, які розширюють уявлення дослідника про нього. При цьому цій інформації мають бути притаманні такі властивості: об'єктивність, достовірність, повнота, точність, актуальність, корисність. Визначено, що основними суб'єктами отримання інформації про навчальні досягнення майбутніх учителів гуманітарних дисциплін у моніторинговому процесі є такі: ректорат, навчально-методична служба, деканати, кафедри, викладачі та самі студенти.

Ключові слова: інформація, моніторинг, навчальні досягнення, майбутній учитель, гуманітарні дисципліни.

В статье определено, что мониторинг учебных достижений будущих учителей представляет собой процесс непрерывного научно обоснованного отслеживания результатов их учебной деятельности, которые проявляются в форме знаний, умений, качеств и компетенций, системы эмоционально-ценностных отношений и опыта творческой деятельности, которые обеспечивают профессионально-личностное становление каждого студента. Важной составляющей этого процесса является получение нужной информации о состоянии его знаний. В публикации под информацией об учебных достижениях будущих учителей гуманитарных дисциплин понимаются новые сообщения (сведения, данные) об этом объекте, которые расширяют представление исследователя о нем. При этом этой информации должны быть присущи такие свойства: объективность, достоверность, полнота, точность, актуальность, полезность. Определено, что основными субъектами получения информации об учебных достижениях будущих учителей гуманитарных дисциплин в мониторинговом процессе являются: ректорат, учебно-методическая служба, деканаты, кафедры, преподаватели и сами студенты.

Ключевые слова: информация, мониторинг, учебные достижения, будущий учитель, гуманитарные дисциплины.

The article stipulates that the monitoring of academic achievements of future teachers is a continuous process of science-based tracking of their training activities results, which are manifested in the form of knowledge, skills, qualities and competencies of emotional value attitudes and experience of creative activities that provide each student's professional and personal formation. An important component of this process is to obtain the necessary information about the state of the student's knowledge. The article refers to the information on the humanities future teachers' academic achievements as the new messages (information, data) about the object that extend representation for a researcher about the surveyed object. In this case, this information should inherent such properties as objectivity, reliability, completeness, accuracy, timeliness,

usefulness. It was determined that the main subjects of information on humanities future teachers' academic achievements in the monitoring process are: administration, teaching staff, deans, faculties, chairs, teachers and students themselves.

Keywords: *information, monitoring, academic achievements, future teacher, humanities.*

Постановка проблеми. У зв'язку з активною модернізацією вітчизняної системи освіти значно загострюється проблема підвищення якості моніторингу навчальних досягнень майбутніх учителів, які виконують провідну роль у підготовці молодого покоління до життєдіяльності в сучасному суспільстві. Адже результати цього моніторингу мають забезпечити отримання об'єктивних даних стосовно того, якою мірою випускники педагогічних вишів підготовлені до виконання в майбутньому своїх професійних обов'язків.

Аналіз останніх досліджень і публікацій. У сучасній науково-педагогічній літературі представлено низку праць, в яких розкриваються різні аспекти проблеми здійснення моніторингу навчальних досягнень студентів педагогічних спеціальностей, зокрема: науково-методологічні основи організації моніторингової діяльності в навчальних закладах різного типу (Ю. Бабанський, С. Гончаренко, В. Кальней, В. Кушнір, О. Ляшенко, О. Майоров, та ін.); сутність та зміст моніторингу навчальних досягнень особистості (М. Дубова, С. Корчинська, І. Підласий, О. Пліско, З. Рябова та ін.); методика оцінювання готовності випускників педагогічних вишів до здійснення професійної діяльності (О. Антонова, О. Дубасюк, І. Прокопенко, Т. Семенюк ін.) тощо.

Однак, як засвідчує аналіз педагогічної теорії та практики, питання отримання достовірної інформації про стан навчальних досягнень майбутніх учителів гуманітарного профілю з урахуванням сучасних технічних можливостей висвітлюються недостатньо.

Метою статті є визначення основних шляхів отримання інформації про навчальні досягнення майбутніх учителів гуманітарних навчальних дисциплін у процесі здійснення моніторингової діяльності.

Вклад основного матеріалу. У контексті дослідження визначено: моніторинг навчальних досягнень майбутніх учителів представляє собою процес безперервного науково обґрунтованого відстеження результатів їхньої навчальної діяльності, що проявляються у формі знань, умінь, якостей і компетентностей, системи емоційно-ціннісних ставлень та досвіду творчої діяльності, котрі забезпечують професійно-особистісне становлення кожного студента. Важливо підкреслити, що важливим складником цього процесу є отримання потрібної інформації про стан його навчальних досягнень.

Як установлено, термін «інформація» походить від латинського слова *information* – роз'яснення, викладання, обізнаність. Зокрема, в довідковій літературі цей термін визначається як: сукупність знань, відомостей, даних, повідомлень, що формуються та відтворюються в суспільстві [11, с. 245]; фундаментальний прояв динамічних властивостей світу, його структурно-сислового й якісно-кількісного різноманіття; повідомлення, уявлення, що передаються між людьми в усній, письмовій чи іншій матеріальній формі

[10, с. 297]. Науковцями також відзначається, що інформація може бути проявленою, непроявленою й відображеною. Як встановлено, проявлена інформація притаманна будь-якій формі буття, вона піддається спостереженню й вимірюванню та використовується для підтримки функціонування системи. Непроявлена інформація стосується різних об'єктів, однак вона до певного часу є скритою від людської свідомості. Відображена інформація знаходиться в певному «законсервованому» (статичному, стійкому) вигляді через представлення її у відповідній формі (документ, книга, файл тощо) [10, с. 297–298].

Слід також зазначити, що інформація як продукт людської діяльності має принципові відмінності порівняно з іншими видами її продукції, зокрема такі:

- 1) її об'єм не зменшується впродовж усього часу її споживання;
- 2) інформація може одночасно використовуватися багатьма споживачами;
- 3) вона легко та швидко передається на значні відстані;
- 4) її створюють за допомогою універсальних засобів;
- 5) інформація здатна задовольняти потреби будь-якого обсягу;
- 6) вона характеризується тим, що її виробництво та споживання складають єдиний процес [9, с. 37].

У руслі дослідження доцільно звернути увагу на те, що в багатьох працях автори висловлюють різні точки зору стосовно зіставлення між собою понять «інформація» та «знання». Деякі вчені (наприклад, В. Андрущенко й М. Горлач [10]) сприймають ці поняття як синоніми.

Інші науковці вважають, що у тлумаченні цих понять є певні відмінності. Так, В. Кушерець сприймає поняття «знання» як правильне «кінцеве відображення тієї чи іншої сторони об'єктивної дійсності в голові людини, виражене у вигляді ідей (понять, уявлень про якийсь предмет чи явище)». Однак, на думку автора, не всі знання перетворюються в інформацію. Нею можуть стати лише нові знання, яким притаманний елемент новизни, корисності в контексті сформульованої мети [6, с. 44].

Конкретизуючи свої погляди, В. Кушерець підкреслює, що інформація – це не просто нове знання, а «зміна знань, розширення уявлення спостерігача щодо мети і шляхів її досягнення», це «знання для інших, які відчужені від їх первинного живого носія (генератора), що стали повідомленням (у тій чи іншій мірі переробленими)». Науковець також нагадує, що правильна інформація завжди мала велике значення для успішній життєдіяльності людей, однак на етапі подальшого розвитку суспільства вона набула особливо вагомого значення, бо сьогодні вона є «головним ресурсом людства, головним фактором системної трансформації суспільства» [6, с. 28, 45–46].

Певною мірою іншу точку зору стосовно зіставлення понять інформації та знання висловлює Л. Морська. Так, з урахуванням сучасних реалій дослідниця вважає, що феномен інформації можна визначити як «сукупність сигналів, впливів чи відомостей, які будь-яка система чи об'єкт сприймає ззовні (вхідна інформація), видає в оточуюче середовище (вихідна інформація) або зберігає в собі (внутрішня інформація) [8, с. 7]. Викладаючи свої думки, дослідниця стверджує, що поняття «знання» характеризує процес людського

пізнання з гносеологічної точки зору, а поняття «інформація» – переважно з комунікативної. На підставі своїх міркувань авторка підсумовує, що інформація є тільки необхідною передумовою знань, вона може стати знанням лише після її інтерпретації, тобто «коли споживач інформації співставляє знаки чи символи з їхнім знанням. Тому знання – це гносеологічна інформація [8, с. 9].

В одному із словників, складеному зарубіжними авторами, також зазначається, що, хоч інформація має бути представленою в конкретній формі подання (тобто перетворитися на дані), щоб їй можна було обмінюватися, цей феномен насамперед являє собою інтерпретацію (сенс) такого подання. Тому попри того, що у строгому значенні інформація відрізняється від даних, у неформальному контексті ці два терміни часто використовуються як лексичні еквіваленти [12].

Зазначимо, що в руслі дослідження щодо трактування феномену інформації поділяється наукова позиція В. Кушерця. На підставі цього зроблено висновок про те, в публікації під інформацією про навчальні досягнення майбутніх учителів гуманітарних дисциплін розуміються нові повідомлення (відомості, дані) про цей об'єкт, які розширюють уявлення викладача (чи іншого дослідника) про нього. Однак треба підкреслити, що це може відбутись тільки в тому випадку, коли отриманій інформації притаманні такі властивості:

- об'єктивність (існує поза й незалежно від людської свідомості та методів фіксації);
- достовірність (відображає реальний стан справ);
- повнота (достатньо для розуміння та прийняття рішень);
- точність (визначається ступенем її близькості до реального стану об'єкта, процесу, явища)
- актуальність (своєчасність) (важливість для теперішнього часу, злободенність, нагальність);
- корисність (цінність) (оцінюється стосовно потреб конкретних її споживачів і оцінюється за тими завданнями, які можна вирішити з її допомогою) [1].

Як встановлено на основі аналізу наукової літератури (М. Дубцова, М. Мартыненко, О. Крилова [3; 5; 7]) та реальної практики роботи педагогічних вишів визначено, що основними суб'єктами моніторингового процесу в них є такі: ректорат, навчально-методична служба, деканати, кафедри, викладачі та студенти. Так, у руслі порушеної проблеми слід зауважити, що ректорат під час реалізації функцій управління якістю освіти у виші бере участь у визначенні рівня навчальних досягнень студентів та розробки подальших стратегічних дій в напрямку їх підвищення.

Навчально-методична служба вишу включає різні його структурні підрозділи (навчальний відділ, навчально-методичний центр, відділ практик тощо), які беруть участь у розробці інваріантної частини моніторингу навчальних досягнень майбутніх фахівців, аналізі отриманих даних

моніторингової діяльності, підготовці пропозицій щодо управлінських рішень на рівні ректорату тощо.

Деканати планують та проводять різноманітні заходи, спрямовані на поліпшення навчальних досягнень студентів, організують вибірккові та планові «заміри» їх рівнів, здійснюють аналіз поточних та підсумкових атестацій майбутніх фахівців. Випускаючі кафедри розробляють і реалізують на практиці відповідні компоненти моніторингу навчальних досягнень студентів з урахуванням специфіки гуманітарних спеціальностей, на підставі отриманих даних вносять відповідні зміни в організацію та зміст освітнього процесу. Загальнотеоретичні кафедри розробляють компоненти моніторингу з відповідного циклу дисциплін та його проведення, забезпечують внесення відповідних змін у перебіг та зміст процесу навчання студентів відповідно до результатів моніторингу, у випадку появи негативної динаміки в якості освіти оперативно реагують на ці події та проводять відповідні коригувальні заходи.

Важливо підкреслити, що ключовою постаттю моніторингової діяльності є сам студент. Не викликає сумніву, що ефективність його навчання значною мірою залежить від прояву ним активної суб'єктної позиції в цьому процесі, розробки й реалізації індивідуальної освітньої траєкторії з урахуванням своїх пізнавальних можливостей, професійних інтересів та потреб, цілеспрямованої організації процесі самомоніторингу навчальних досягнень та на основі врахування його даних внесення відповідних змін у власну навчальну діяльність та професійну самоосвіту.

Очевидно, що моніторингова діяльність у педагогічному виші вимагає системного узгодження зусиль в окресленому напрямі всіх її суб'єктів, бо тільки в такому випадку можна отримати інформацію про навчальні досягнення майбутніх учителів гуманітарних дисциплін, яка відповідає вищенаведеним вимогам. Крім того, дана діяльність потребує оптимальних вибір шляхів (технологій, методів і форм) отримання інформації.

У світлі цього слід нагадати, що входження України в Болонський процес зумовило зміни в організації процесу навчання у вищій школі, а як наслідок – і моніторингових процедур. Зокрема, як підкреслюють фахівці, з 2006 року у вітчизняних вишах функціонувала кредитно-модульна система підготовки й оцінювання навчальних досягнень студентів ВНЗ, в основу якої покладено блочно-модульна побудова навчального процесу та бально-рейтингова система оцінювання цих досягнень. Відповідно до зарубіжного аналогу, ця система передбачає ранжування студентів за результатами кумулятивної (накопичувальної) оцінки їх персональних досягнень у процесі навчання. Оскільки передбачається поділ змісту навчальної дисципліни на окремі модулі, організується регулярне оцінювання навчальних досягнень студентів у межах кожного модуля, модульного блок-циклу й дисципліні в цілому.

При цьому до відома студентів своєчасно доводиться, яку мінімальну й максимальну кількість балів вони можуть отримати за різні види поточної навчальної діяльності. Це дозволяє надати оцінкам навчальних досягнень з боку викладачів і самооцінкам цих досягнень з боку самих майбутніх фахівців

кваліметричного характеру. Також відзначимо, що бально-рейтингова технологія не передбачає відмови від традиційної бальної шкали оцінювання у виші, а тому рейтингові бали переводяться за допомогою спеціально розробленої шкали перерахунку у традиційні оцінки за вітчизняною бальною шкалою [2; 4].

Водночас треба зауважити, що у зв'язку з набранням чинності нової редакції Закону України «Про вищу освіту» Міністерством освіти і науки було видано наказ № 1050 від 17 вересня 2014 року про скасування кредитно-модульної системи організації навчального процесу у вітчизняних вишах. Як наслідок, відповідно до положень цього Закону сьогодні відбуваються активні зміни в організації як самого освітнього процесу в педагогічних вишах, так і процесу моніторингу навчальних досягнень майбутніх учителів у.

У руслі порушеної проблеми дослідження треба також зазначити, що можна успішно застосовувати різні методи й форми отримання інформації про навчальні досягнення студентів гуманітарних спеціальностей. При цьому треба зауважити, що ці методи й форми можна поділити на дві групи: 1) ті, що дають можливість отримати так звані первинні дані, тобто нові; 2) ті, під час яких використовуються вторинні дані, тобто отримані кимсь раніше.

Так, до першої групи типових методів і форм збору інформації про стан навчальних досягнень майбутніх учителів гуманітарних спеціальностей відносяться насамперед такі:

- спостереження (спрямоване, систематичне, безпосередньо візуальне сприйняття й реєстрація значущих у контексті порушеної проблеми даних, що піддаються перевірці й контролю);

- анкетування (надання студентом відповідей на запитання, що пропонуються у розробленому бланку анкети);

- інтерв'ювання (студент усно відповідає на запитання, а викладач при необхідності фіксує ці відповіді у зручній для опрацювання отриманих даних формі);

- тестування, у тому числі в комп'ютерній формі (науково обґрунтована процедура діагностики навчальних досягнень майбутніх учителів, що здійснюється за допомогою використання пред'явлених тестів – стандартизованих завдань, котрі дозволяють вимірити рівень сформованості певних складників цих досягнень);

- різного виду поточні навчальні роботи (реферати, доповіді, твори, есе, завдання, вправи, самостійні й контрольні роботи тощо), а також модульні й так звані «ректорські» контрольні роботи;

- фокус-група (глибинне інтерв'ювання представників цільової аудиторії з метою отримання їхніх суб'єктивних думок про певні об'єкти дослідження);

- портфоліо (індивідуальний, персонально підібраний пакет матеріалів, які, з одного боку, виконують роль засобу оцінювання й самооцінювання навчальних досягнень студентів на шляху їхнього професійно-особистісного становлення, а з іншого – містять інформацію, котра характеризує способи аналізу та планування навчальної діяльності);

– фронтальні й вибіркові бесіди зі студентами (розбудова цілеспрямованого діалогу між викладачем та студентами з метою вивчення їхніх відношень, почуттів, намірів, оцінок, позицій з певних аспектів професійно-особистісного становлення);

- розв’язання проблемних ситуацій професійного характеру;
- виконання курсових, бакалаврських і магістерських робіт;
- розробка навчальних, навчально-дослідницьких та науково-дослідницьких проектів;
- колоквиум, іспит;
- експертне оцінювання (процедура отримання оцінки на основі формування узагальненої думки фахівців (експертів) з метою подальшого прийняття рішення).

Другу групу утворюють так методи й форми отримання інформації про навчальні досягнення студентів:

- вивчення документації про ці досягнення (на рівні кафедри, факультету, ректорату тощо);
- дані статистичної звітності;
- інші звітні документи за результатами інших досліджень, підсумків роботи певного вишу, тематика яких стосується окресленої проблеми.

Висновки та перспективи подальших досліджень. Важливо підкреслити, що процес збору інформації про навчальні досягнення майбутніх учителів гуманітарних спеціальностей повинен мати системний характер та забезпечувати, щоб на основі її аналізу й інтерпретування можна було визначити адекватні кваліметричні (кількісні) й експертні (якісні) оцінки. Слід також зауважити, що результати цього аналізу дозволяють вносити відповідні зміни в організацію та зміст освітнього процесу. У подальшому планується більш докладно схарактеризувати процес самомоніторингу навчальних досягнень майбутніх учителів гуманітарних дисциплін.

ЛІТЕРАТУРА

1. Виды информации и её свойства. – Режим доступа : http://ru.wikibooks.org/wiki/%D0%92%D0%B8%D0%B4%D1%8B_%D0%B8%D0%BD%D1%84%D0%BE%D1%80%D0%BC%D0%B0%D1%86%D0%B8%D0%B8_%D0%B8_%D0%B5%D1%91_%D1%81%D0%B2%D0%BE%D0%B9%D1%81%D1%82%D0%B2%D0%B0.

2. Горб В. Г. Методология и теория педагогического мониторинга в вузе: дис. ... д-ра пед. наук : 13.00.01 / В. Г. Горб. – Екатеринбург, 2006. – 368 с.

3. Дубцова М. М. Организационно-педагогические основы оценивания учебных достижений студентов как фактор повышения качества обучения в вузе : 13.00.08 / М. М. Дубцова. – Чита, 2007. – 233 с.

4. Комишан А. І. Діагностика освітньої діяльності студентів на основі рейтингового підходу : теорія, методологія, практика : монографія / А. І. Комишан, К. І. Хударковський, О. С. Челпанов. – Харків : Новий колегіум, 2011. – 297 с.

5. Крылова Е. В. Внутренний мониторинг качества профессиональной подготовки студентов инженерного вуза : дис. ... канд. пед. наук : 13.00.08 / Е. В. Крылова. – М., 2009. – 221 с.
6. Кушерець В. І. Знання як стратегічний ресурс суспільних трансформацій / В. І. Кушерець. – К. : Знання України, 2004. – 248 с.
7. Мартыненко М. В. Внутривузовский мониторинг как средство управления качеством образования : дис. ... канд. пед. наук : 13.00.08 / М. В. Мартыненко. – Ставрополь, 2003. – 173 с.
8. Морська Л. І. Інформаційні технології у навчанні іноземних мов : навч. посіб. / Л. І. Морська. – Тернополь : Астон, 2008. – 256 с.
9. Ситаров В. А. Дидактика : учеб. пособ. / В. А. Ситаров ; под ред. В. А. Слостенина. – 2-е изд., стереотип. – М. : Издательский центр «Академия», 2004. – 368 с.
10. Соціальна філософія : короткий енциклопедичний словник / За заг. ред. проф. В. П. Андрущенко, проф. М. І. Горлача. – Київ-Харків : ВМП «Рубікон», 1997. – С. 180.
11. Філософський словник соціальних термінів / Під заг. ред. В. П. Андрущенко. – Х. : Корвін, 2002. – 672 с.
12. Systems and software engineering – Vocabulary : ISO/IEC/IEEE 24765:2010. – Режим доступу : <https://www.iso.org/obp/ui/#iso:std:iso-iec-ieee:24765:ed-1:v1:en>.